

اطلس زندان های ایران

IRAN PRISON ATLAS

UNITED FOR
IRAN

ipa@united4iran.org
www.ipa.united4iran.org

زنان در

زندان های سیاسی ایران

زنان در زندان‌های سیاسی ایران

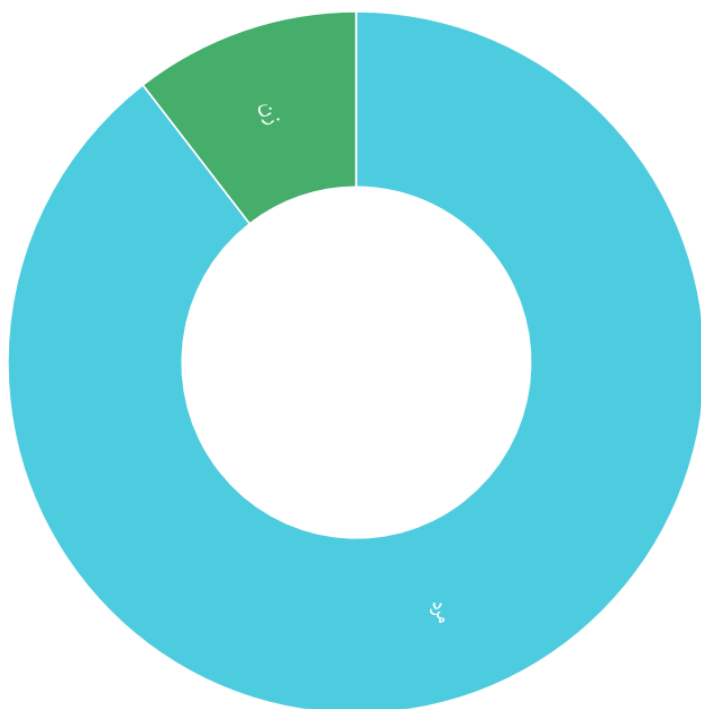
انتشار: آذر ۱۳۹۷

اطلس زندان‌های ایران در طول سالیان گذشته نسبت به جمع‌آوری، اعتبارسنجی، ثبت و انتشار اطلاعات زندانیان سیاسی اقدام کرده است. در نمودارهای زیر داده‌های مرتبط با زندانیان سیاسی زن ایران که عمدتاً از تیر ۹۵ تا تیر ۹۷ ثبت شده است، به نمایش درآمده‌اند. اطلس تلاش کرده است که درصد حضور زنان را با متغیرهای مختلفی همچون تعلق اثنیکی، مذهبی، حوزه فعالیت و شهرهای محل حبس بسنجد تا تصویری همه‌جانبه از وضعیت زندانیان سیاسی زن ایران ارائه دهد و به تبع آن نفوذ فعالین زن را در بخش‌های مختلف جامعه ایران ارزیابی کند.

باید بر این مهم تأکید شود که هم‌بستگی کامل و خطی بین وضعیت زندانیان سیاسی زن و عملکرد فعالین زن در خارج زندان وجود ندارد، چرا که علاوه بر فعالیت‌های افراد و گروه‌ها، پارامترهای دیگر، از جمله رویکرد حکومت به مسئله زنان نیز در دستگیری و حبس فعالین سیاسی زن موثر است.

مطالعه رفتار دستگاه امنیتی قضائی جمهوری اسلامی می‌تواند این فرضیه را تأیید کند که سیاست‌های امنیتی کلان حکومت، دستگاه‌های سرکوب را از زنانه کردن چهره زندان‌های سیاسی ایران بر حذر داشته است. به همین دلیل غالب فعالین حقوق زنان پس از چند ساعت یا چند روز بازداشت آزاد می‌شوند. این‌طور به نظر می‌رسد که حکومت تلاش می‌کند جز در رابطه با افرادی که بر ادامه فعالیت‌های خود به طور خاص اصرار می‌ورزند، از زندانی کردن فعالین سیاسی و مدنی زن خودداری کند. با این حال در سراسر این گزارش، اطلس فرض کرده که رابطه مستقیمی بین میزان فعالیت زنان در یک حوزه و دستگیری ایشان وجود دارد و گاهی از این دو مفهوم به طور مترادف استفاده کرده است.

نسبت زندانیان سیاسی زن و مرد ثبت‌شده در اطلس

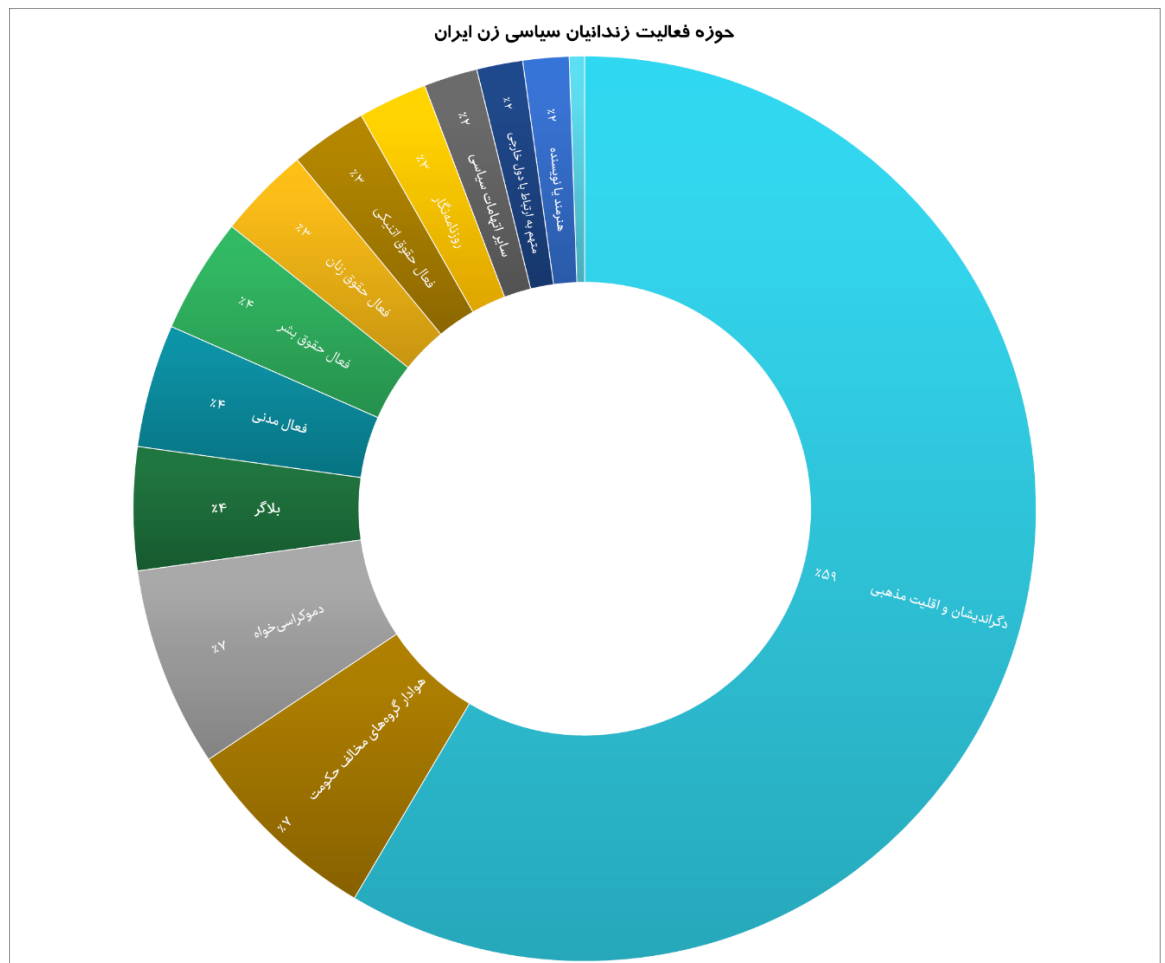

همان‌طور که در متدولوژی اطلس آمده، اطلس تنها داده‌های مربوط به افرادی را به عنوان زندانی سیاسی ثبت می‌کند که دست کم دو هفته به دلایل سیاسی یا عقیدتی در بازداشت مانده باشند. به همین دلیل بسیاری از زنانی که در مبارزه همه‌جانبه یک سال اخیر علیه حجاب اجباری گرفتار حکومت شده و پس از چند روز آزاد شده‌اند و هنوز برای ایشان حکمی صادر نشده، در آمار ما قرار ندارند. این آمار به طور عمده از تیر ۹۵ تا تیر ۹۷ را دربرمی‌گیرد، اما ثبت اطلاعات تاریخ‌های دیگر تغییر معناداری در نتیجه نهایی نمی‌دهد. چرا که اطلاعات برای مردان و زنان به طور مساوی ثبت شده است. در هر صورت این گزارش مربوط به سال‌های میانی دهه ۹۰ خورشیدی است.

تعداد زندانیان سیاسی زنی که در بانک داده اطلس ثبت شده‌اند در هنگام تدوین این گزارش به ۳۵۶ تن، یعنی یازده و هفت دهم درصد کل زندانیان می‌رسد. این درصد نزدیک دو برابر نسبت زندانیان غیر سیاسی زن و مرد در کل کشور است.

مذهب

از میان زندانیان سیاسی و عقیدتی زن ایران، ۲۱۳ تن یعنی نزدیک به ۶۰ درصد ایشان، به دلیل تعلق به گروه‌های مذهبی تحت تعقیب قرار گرفته‌اند. این آمار بیانگر این است که مذهب همچنان یکی از معبرهای اساسی مشارکت زنان در جامعه ایران است. بیشتر زندانیان سیاسی زن، بهایی هستند. بهایان ایران در تقریباً همه موارد به دلایل غیرسیاسی و صرفاً به دلیل پیگیری باورهای شخصی در چارچوب‌های آیینی تحت تعقیب قرار می‌گیرند. بنابراین مشارکت زنان ایرانی در بخش غیرمذهبی زندگی اجتماعی ایرانیان، باز هم کم‌تر از آن ۱۱/۷ درصدی است که ظاهر آمار نشان می‌دهد.

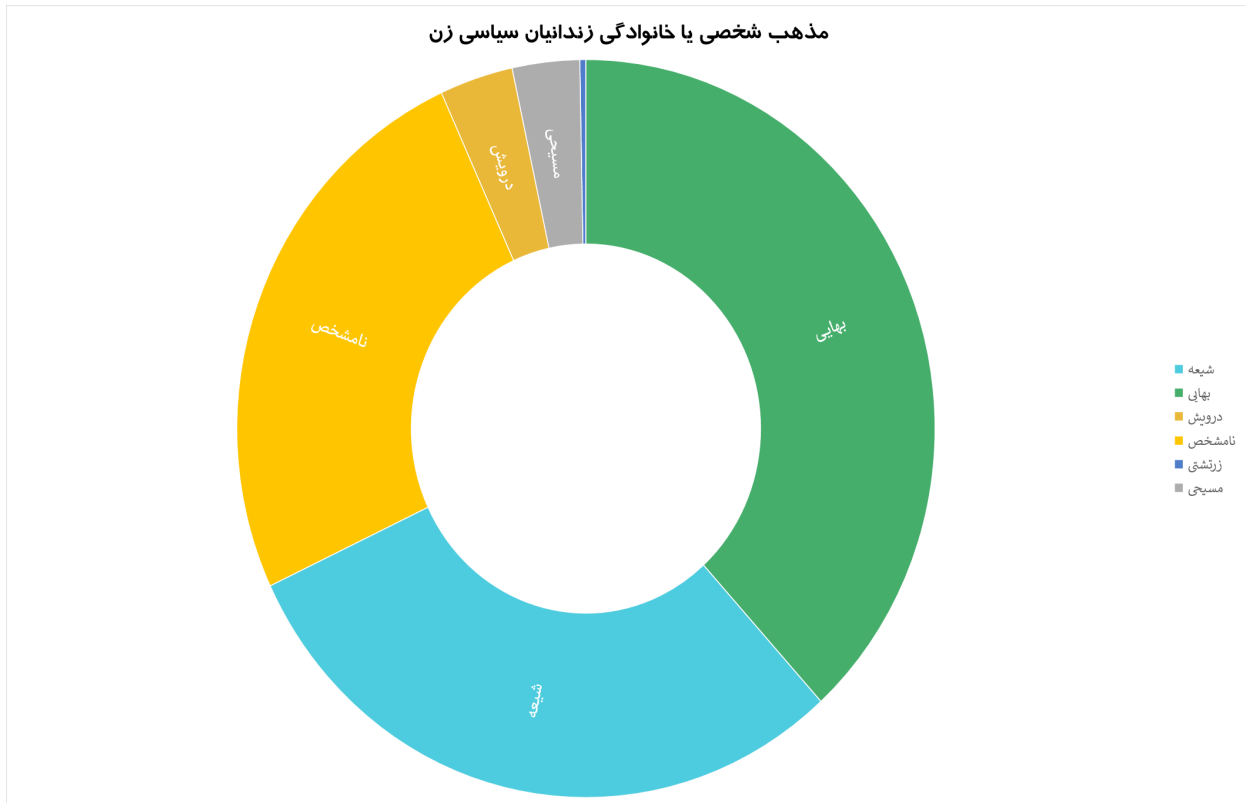

بر پایه اطلاعاتی که اطلس جمع‌آوری کرده، حدود نیمی از زنانی که مذهب شخصی یا خانوادگی آنان شیعه ثبت شده به دلایل غیرمذهبی دستگیر شده‌اند. این در حالی است که اکثریت مطلق زنان بهایی، مسیحی و درویش به دلایل مذهبی (اعتقاد، تبلیغ، نیایش یا دفاع از هم‌کیشان) بازداشت شده‌اند.

در سال‌های اخیر گزارشاتی از حضور تعدادی زن سنی‌مذهب در زندان‌های ایران که به دلیل فعالیت‌های همسران‌شان در گروه‌های جهادی بازداشت شده‌اند، منتشر شده است. اما به دلیل دشواری‌های مرتبط با تخمین تعلق مذهبی زندانیان سیاسی کرد و همین‌طور ابهامات پیرامون حضور زندانیان زن سنی‌مذهب، از ثبت آمار مربوط به زندانیان سنی‌مذهب در نمودار زیر خودداری کرده‌ایم.

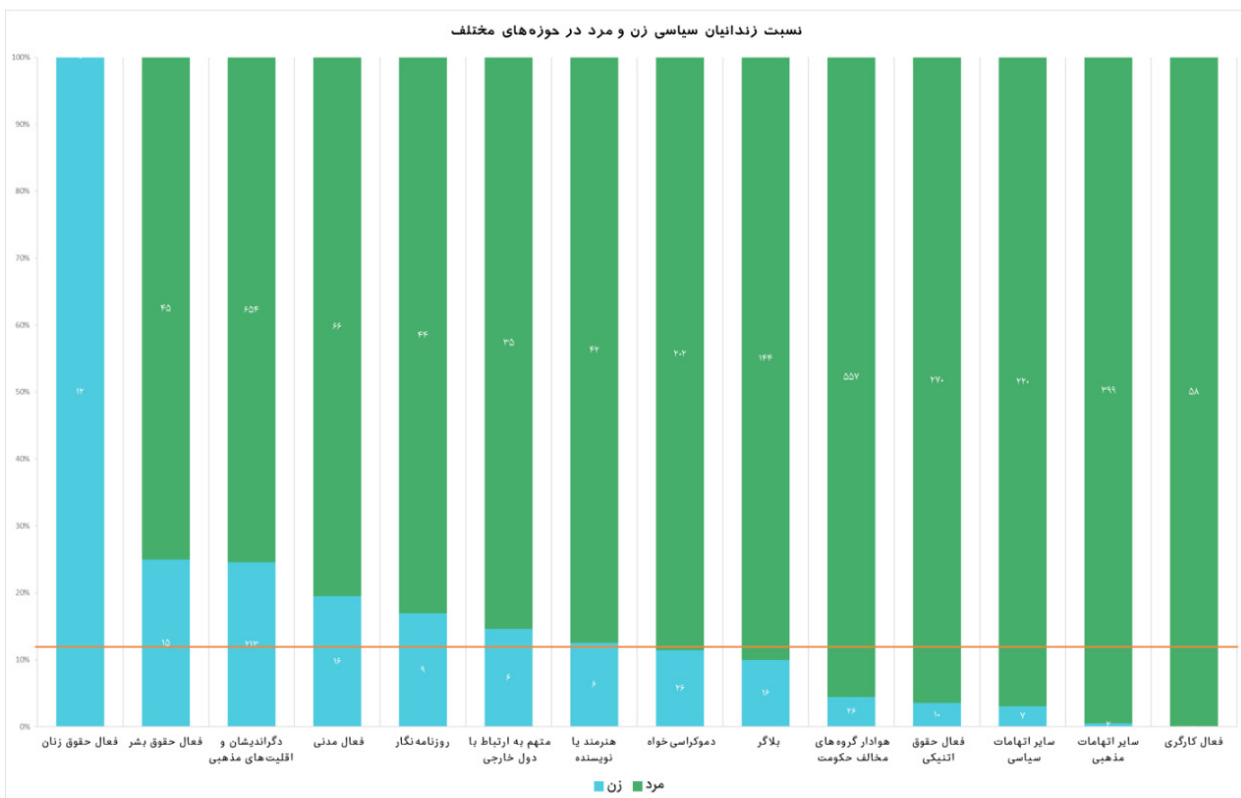
طبق آمارهای رسمی بین ۹۰ تا ۹۵ درصد ایرانیان در خانواده‌های شیعی به دنیا آمده‌اند. حدود پنج تا ۱۰ درصد از خانواده‌های اهل سنت هستند و مجموع جمعیت ادیان و مذاهب دیگر به کم‌تر از یک درصد می‌رسد.

اطلس تنها داده‌های مربوط به افرادی را به عنوان زندانی سیاسی ثبت می‌کند که دست کم دو هفته به دلایل سیاسی یا عقیدتی در بازداشت مانده باشند. به همین دلیل بسیاری از زنانی که در مبارزه همه‌جانبه یک سال اخیر علیه حجاب اجباری گرفتار حکومت شده و پس از چند روز آزاد شده‌اند و هنوز برای ایشان حکمی صادر نشده، در آمار ما قرار ندارند

حوزه‌های فعالیت

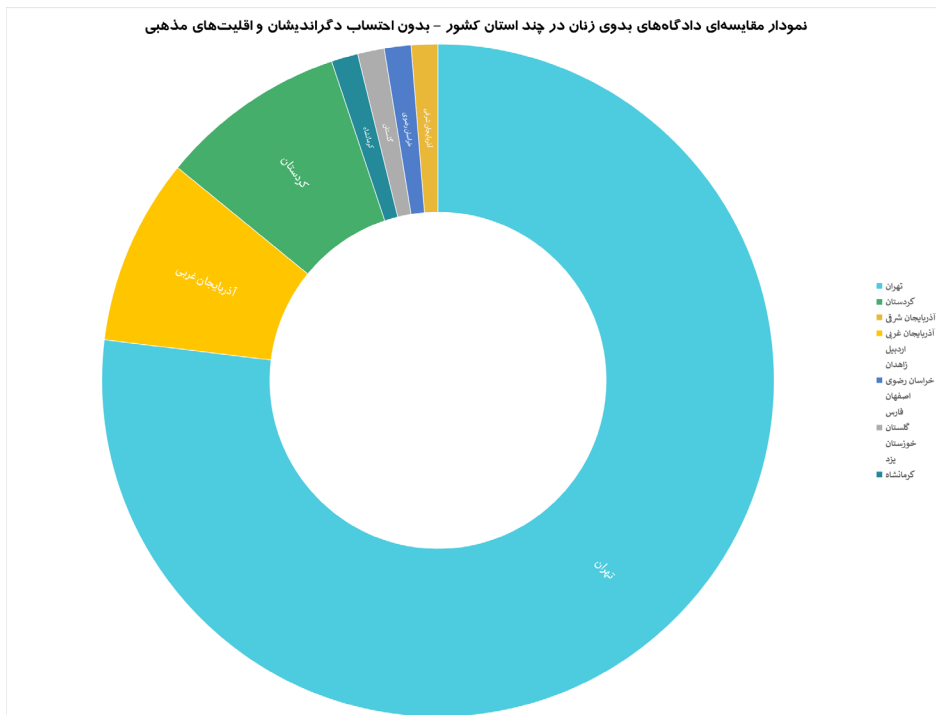
در نمودار زیر نسبت زندانیان زن و مرد در حوزه‌های مختلف فعالیت آمده است. خط نارنجی روی نمودار مرز ۱۱/۷ درصد است. این نمودار نشان می‌دهد که زنان در حوزه‌های حقوق زنان، حقوق بشر، دگراندیشان و اقلیت‌های مذهبی، فعالیت‌های مدنی، روزنامه‌نگاری، اتهامات مرتبط با دول خارجی و هنرمندان بیش از متوسط ۱۱/۷ درصد حضور داشته‌اند و در حوزه‌های فعالیت‌های دموکراسی‌خواهانه، رسانه‌های مجازی، ارتباط با گروه‌های سیاسی مخالف، حقوق اتنیکی، اتهامات نامشخص یا مرتبط با خشونت سیاسی، اتهامات مرتبط با گروه‌های مذهبی مسلح و فعالیت کارگری کم‌تر از متوسط حضور داشته‌اند. بنابراین زنان ایرانی در مقایسه با مردان، تأثیرگذاری سیاسی غیرمستقیم را از طریق حضور در فعالیت‌های مدنی به اثرگذاری سیاسی مستقیم ترجیح می‌دهند.

دادگاه

نمودار پیش رو نشان می‌دهد که بیش از ۷۵ درصد زندانیان سیاسی زن ایران - بدون احتساب دگراندیشان و اقلیت‌های مذهبی - در مرحله بدوی در دادگاه‌های تهران محاکمه شده‌اند. پس از این دادگاه‌های کردستان و آذربایجان غربی بیش از دیگر دادگاه‌ها، زندانیان سیاسی زنی را محاکمه کرده‌اند که تقریباً همه این ایشان کرد بوده‌اند. اطلاعات مربوط به دگراندیشان و اقلیت‌های مذهبی در نمودار زیر وجود ندارد، چرا که پراکندگی این گروه خاص در سطح کشور بالاست و در بخش‌های بعدی گزارش به آن پرداخته می‌شود. همان‌طور که نمودار زیر نشان می‌دهد، اطلس در فاصله تیر ۹۵ تا تیر ۹۷ نتوانسته حتی یک مورد پیدا کند که دادگاه‌های سه استان مرکزی ایران، یعنی اصفهان، فارس و یزد زنی را به دلایل سیاسی (و نه مذهبی) محاکمه کرده باشند. هر چند احتمالاً در دستگیری‌ها و محاکمات مرتبط با تجمعات پاسارگاد، زنان نیز میان زندانیان حضور داشته‌اند، اما اطلاعات مربوط به بازداشت‌ها و محاکمات این دستگیری‌ها مبهم است. در سیستان و بلوچستان و اردبیل نیز موردی شناسایی نشده که یک زن به دلایل سیاسی محاکمه شده باشد. در استان‌های گلستان، خراسان رضوی، آذربایجان شرقی و کرمانشاه جز در موارد بسیار محدود، نمونه‌ای وجود نداشته است.

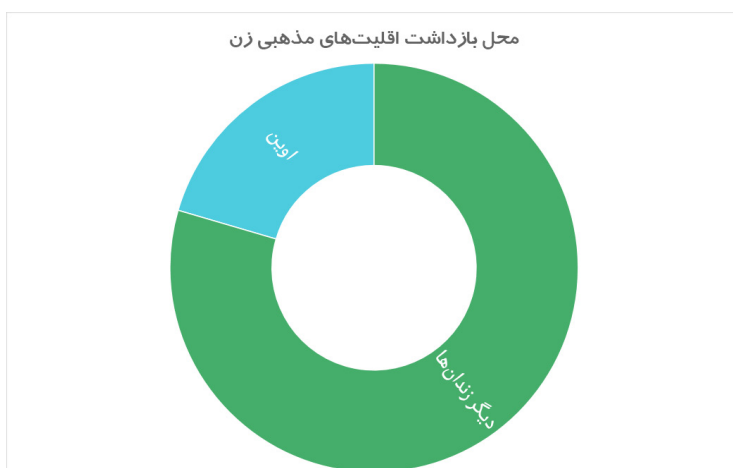
نمودار مقایسه‌ای دادگاه‌های بدوی زنان در چند استان کشور - بدون احتساب دگراندیشان و اقلیت‌های مذهبی

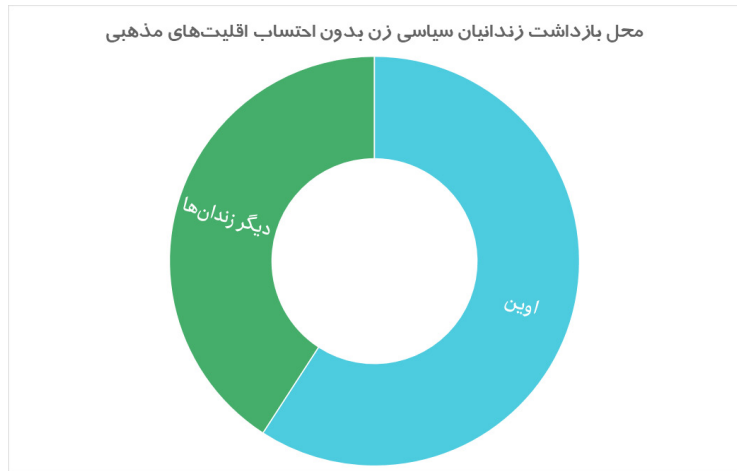

زندان

در زیر نمودار سمت راست نشان می‌دهد که اغلب زندانیان سیاسی زن که به دلایل غیرمذهبی دستگیر شده‌اند، حداقل دوره‌ای از دوران بازداشت خود را در زندان اوین گذرانده‌اند. این در حالی است که در رابطه با محل حبس دگراندیشان و اقلیت‌های مذهبی، اوین سهم کمتری نسبت به مجموع دیگر زندان‌ها خواهد داشت. این تفاوت بارز به این معنی است که پراکندگی زندانیان مذهبی زن در سراسر کشور، بیش‌تر از پراکندگی زندانیانی است که به دلیل فعالیت‌های سیاسی و مدنی خود بازداشت شده‌اند. گروه اخیر بیش‌تر در تهران فعالیت می‌کنند. این در حالی است که آن بخش از زنانی که فعالیت‌هایشان در شهرستان‌ها منجر به دستگیری‌شان شده است، بیش‌تر از رهگذر مذهب به زندگی اجتماعی وارد می‌شوند.

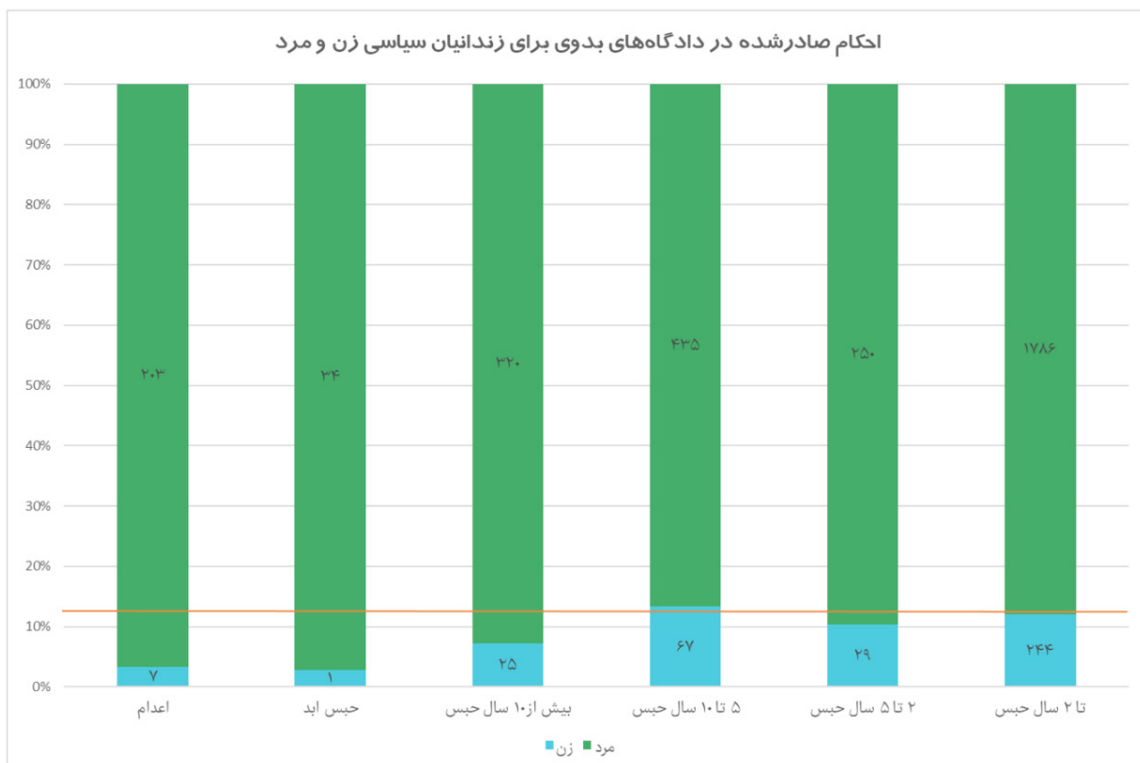
محل بازداشت اقلیت‌های مذهبی زن

احکام

از نمودار زیر که احکام صادره برای زندانیان سیاسی را در دادگاه‌های بدوی نشان می‌دهد، چنین برمی‌آید که قوه قضائیه در مقایسه با زندانیان سیاسی مرد، درصد کمتری از زنان را به اعدام و حبس‌های بیش از ۱۰ سال محکوم می‌کند. این در حالی است که زنان کمی بیش از متوسط ۱۱/۷ درصد که با خط نارنجی نمایش داده می‌شود به حبس‌های پنج تا ۱۰ سال محکوم می‌شوند.

اتنیک

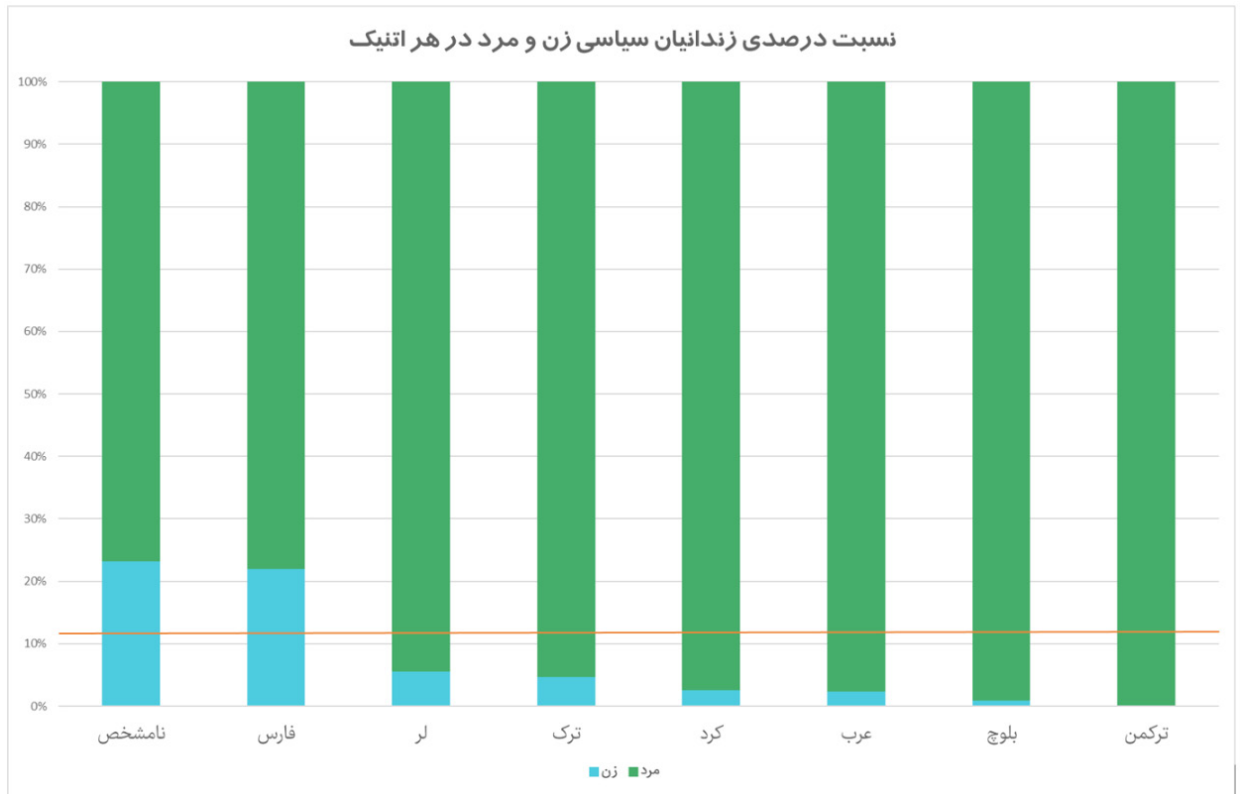
همان‌طور که در نمودار پیش‌رو دیده می‌شود زنان فارس بیش از دیگر گروه‌های اتنیک به دلایل سیاسی بازداشت می‌شوند. زنانی که تعلق اتنیک آنان نامشخص است نیز اغلب فارس و در مراحل بعد ترک و لر هستند، چرا که در غالب موارد در گزارشات مربوط به زندانیان اتنیک‌های دیگر، بر روی هویت اتنیک ایشان تاکید می‌شود.

طبق آمارهای رسمی گویشوران زبان فارسی حدود ۶۰ درصد جامعه ایران را درمی‌گیرند. در یک تناظر یک به یک می‌بایست ۶۰ درصد زندانیان سیاسی زن ایران فارس باشند. با در نظر

گفتن این که اغلب زندانیانی که هویت اتنیک ایشان نامشخص است، فارس هستند، درصد نهایی - با دقتی که هنوز برای ما قانع‌کننده نیست - نزدیک به همین مقدار است. با این حال آن‌چه این تناظر یک به یک را به هم می‌زند این واقعیت است که در ایران اتنیک‌های غیرفارس، به خصوص کردها و بلوچ‌ها بسیار بیش‌تر از نسبت جمعیتی خود به دلایل سیاسی زندانی می‌شوند. بنابراین این که تعداد زندانیان سیاسی زن فارس برابر با نسبت جمعیتی گویشوران زبان فارسی در ایران باشد، نشان‌دهنده این است که زنان در اتنیک‌های غیرفارس کم‌تر از مردان در عرصه‌های سیاسی و مدنی حضور

بیش از ۷۵ درصد زندانیان سیاسی زن ایران - بدون احتساب دگراندیشان و اقلیت‌های مذهبی - در مرحله بدوی در دادگاه‌های تهران محاکمه شده‌اند.

دارند. نمودار زیر که بر نسبت درصدی زندانیان سیاسی زن و مرد هر اتنیک متمرکز شده، این تفاوت را نشان می‌دهد.

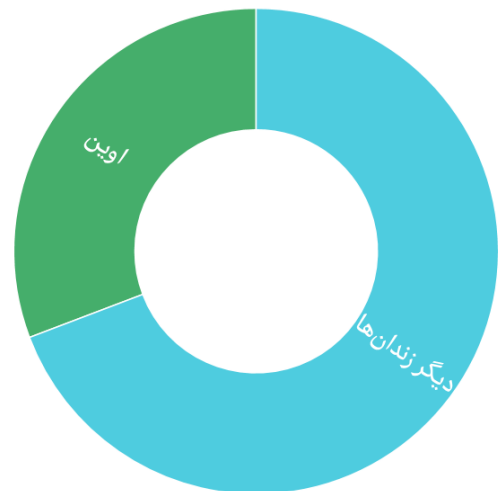

محل سکونت

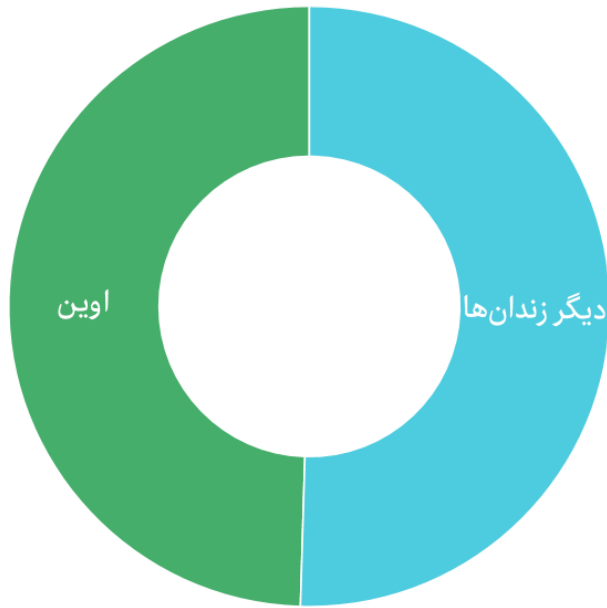
همان‌گونه که در بخش دادگاه‌ها دیدیم، اطلس موردی را پیدا نکرده که فعالین سیاسی زن در دادگاه‌های استان‌های اصفهان، فارس و یزد که اکثریت اتنیکی و مذهبی فارس و شیعه دارند به دلایل سیاسی محاکمه شده باشند. همچنین نمودار زیر نشان می‌دهد که حدود نیمی از زندانیان سیاسی زنی که در خانواده‌های شیعه به دنیا آمده‌اند، در اوین محبوس بوده‌اند و بنابراین احتمالاً در تهران یا شهرهای نزدیک به آن زندگی می‌کرده‌اند. با حذف دگراندیشان مذهبی شیعه از این آمار، سهم اوین و متعاقب آن تهران، از این هم بیش‌تر شده و به ۷۰ درصد نزدیک می‌شود. بنابراین می‌توان چنین گفت که ارتباط مستقیمی بین زندگی در تهران و فعالیت‌های سیاسی و مدنی و دستگیری احتمالی ناشی از این فعالیت‌ها وجود دارد.

حضور زنان در عرصه‌هایی چون حقوق زنان، حقوق بشر، روزنامه‌نگاری و فعالیت مدنی چشم‌گیر است. تعدادی از مشهورترین زندانیان سیاسی زن ایران، از جمله نرگس محمدی، نسرين ستوده، گلرخ ابراهیمی ایرایی و آتنا دائمی در این رسته‌ها قرار می‌گیرند.

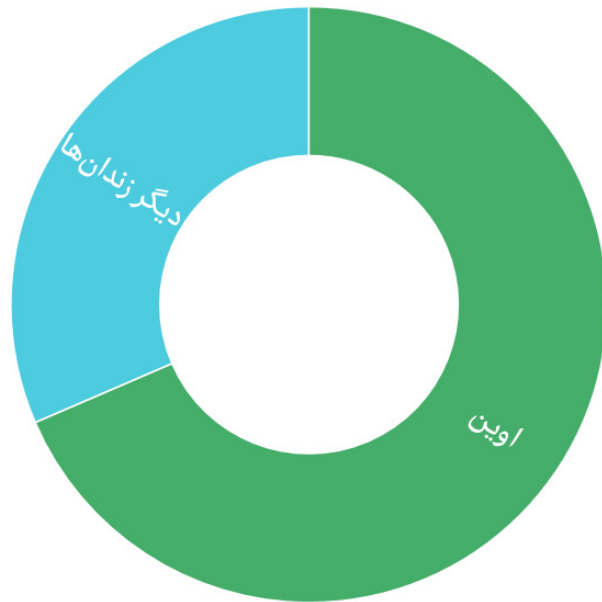
محل حبس دگراندیشان مذهبی زن شیعه

محل حبس کلیه زندانیان سیاسی زن شیعه

محل حبس زنان شیعه بدون احتساب دگراندیشان مذهبی

این رابطه به خصوص از این جهت مهم است که بین زندگی در تهران و تعلق اتنیکی فارس و تعلق مذهبی شیعه هم‌پوشانی بالایی وجود دارد. در واقع ممکن است که ما دچار این اشتباه شویم که به رابطه شیعه و یا فارس بودن و حضور اجتماعی و سیاسی زنان وزن بیش از حدی بدهیم، در حالی که این زندگی در تهران است که ممکن است متغیر تعیین‌کننده باشد. مقایسه مشارکت اجتماعی و سیاسی زنان در مریوان با اکثریت کرد و سنی شافعی با مشارکت اجتماعی و سیاسی زنان در قم، اصفهان یا یزد می‌تواند نتیجه‌گیری عجولانه فوق را با پرسش‌های جدی مواجه کند.

می‌توان چنین گفت که ارتباط مستقیمی بین زندگی در تهران و فعالیت‌های سیاسی و مدنی و دستگیری احتمالی ناشی از این فعالیت‌ها وجود دارد. این رابطه به خصوص از این جهت مهم است که بین زندگی در تهران و تعلق اتنیکی فارس و تعلق مذهبی شیعه هم‌پوشانی بالایی وجود دارد.

نتیجه

- به نظر می‌رسد زنانی که در تهران زندگی می‌کنند و یا شیعه‌زاده هستند و یا به اتنیک فارس تعلق دارند، حضور اجتماعی فعال‌تری، به خصوص در عرصه‌هایی که مورد نظر حکومت نیست دارند. این گزارش به این موضوع نپرداخته است که هر کدام از این فاکتورها، چه ضربی در معادله حضور زنان در عرصه‌های سیاسی و مدنی و متعاقب آن بازداشت ایشان، دارند. اما به نظر می‌رسد که زندگی در تهران مهم‌ترین متغیری است که به فعال شدن زنان در عرصه‌های سیاسی و مدنی می‌انجامد. در مقام مقایسه این امر می‌تواند نتیجه زندگی در کلان‌شهر و تضعیف طبیعی

ساختارهای زن‌ستیزانه‌ای باشد که مشارکت اجتماعی زنان را محدود می‌کنند. البته بررسی این ادعا مطالعه جداگانه‌ای را می‌طلبد.

- بیش‌تر زندانیان سیاسی و عقیدتی زن ایران، از دگراندیشان و اقلیت‌های مذهبی هستند. به دلایل متعدد فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مشارکت کم‌تری از زنان در عرصه‌های غیرمذهبی دیده می‌شود.
- فعالین سیاسی و مدنی زن که در حوزه‌های غیرمذهبی فعالیت می‌کنند، بیش از همه در تهران متمرکز شده‌اند.
- پراکندگی زنان دگراندیش و اقلیت‌های مذهبی بازداشت‌شده در سراسر کشور بالاست.
- اگر درصد جمعیتی گویشوران کرد را مطابق آمار رسمی نزدیک هفت درصد تخمین بزنیم، درصد زندانیان سیاسی زن کرد نیز بسیار نزدیک به همین میزان است. اما با اضافه کردن این فاکتور که فعالیت‌های سیاسی در کردستان بسیار بیش‌تر از بقیه نقاط ایران است و نزدیک به ۳۵ درصد از زندانیان سیاسی مرد ایران کرد هستند، مشخص می‌شود که زنان کرد از منظر درون‌اتنیکی حضور بسیار کم‌تری از مردان در عرصه سیاسی دارند. به ازای هر هزار زندانی سیاسی مرد کرد، حدود ۲۵ زن کرد به دلایل سیاسی بازداشت شده‌اند.
- حضور زنان در فعالیت‌های اتنیکی بسیار کم است و در بازداشت‌های مرتبط با احزاب بلوچ، عرب و ترک که فعالیت‌های اتنیکی بیش‌تری دارند، تقریباً اثری از آنان وجود ندارند.
- بیش از نیمی از زندانیان سیاسی زنی که در رابطه با احزاب بازداشت شده‌اند، اتهام ارتباط با مجاهدین خلق را در پرونده خود دارند. این زندانی‌ها به طور کلی به حکم‌های سنگین‌تری از متوسط دیگر زنان محکوم می‌شوند.

- حضور زنان در عرصه‌هایی چون حقوق زنان، حقوق بشر، روزنامه‌نگاری و فعالیت مدنی چشم‌گیر است. تعدادی از مشهورترین زندانیان سیاسی زن ایران، از جمله نرگس محمدی، نسرين ستوده، گلرخ ابراهیمی ایرانی و آتنا دائمی در این رسته‌ها قرار می‌گیرند.

- زنان ایرانی در مقایسه با مردان تاثیر گذاری سیاسی غیر مستقیم را از طریق حضور در فعالیت‌های مدنی به اثر گذاری سیاسی مستقیم ترجیح می‌دهند.

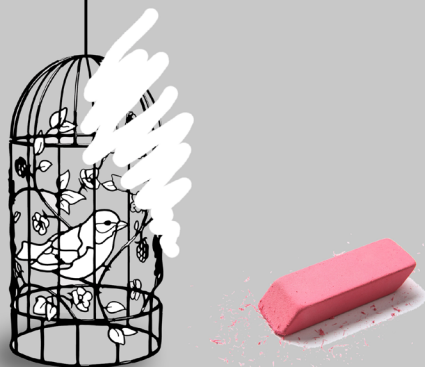
- با وجود نقض سیستماتیک و وسیع حقوق زنان در ایران، مردان ایرانی در این عرصه حضور بسیار اندکی دارند. در بازه

زمانی مورد مطالعه این گزارش، جز در موارد استثنایی هیچ مردی در رابطه با دفاع از حقوق زنان دستگیر نشده است.

حضور زنان در عرصه‌هایی چون حقوق زنان، حقوق بشر، روزنامه‌نگاری و فعالیت مدنی چشم‌گیر است. تعدادی از مشهورترین زندانیان سیاسی زن ایران، از جمله نرگس محمدی، نسرين ستوده، گلرخ ابراهیمی ایرانی و آتنا دائمی در این رسته‌ها قرار می‌گیرند.

UNITED FOR
IRAN **ایران برای**

با ما تماس بگیرید:
ipa@united4iran.org
www.ipa.united4iran.org

اطلس زندان‌های ایران
در جست‌وجوی
زندانیان سیاسی، عقیدتی و
ناپدیدشدگان اجباری است